

ELISABETH HJORTH

# UNDERSKRIFT

Att skriva i skuggan av folkmord



**TFL 2025:4. AI**

DOI: <https://doi.org/10.54797/tfl.v55i4.64901>

ISSN: 2001-094X

Copyright © 2026 Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons CC-BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Det är mitt i sommaren. På parkeringen utanför regionmuseet i Kristianstad väntar jag på min familj som dröjer kvar i museishopen. Mannen i shorts och träningsskor dyker upp från sidan. ”Det är ett terroristmärke du har”, säger han. Jag står och tänker på annat. När jag inser att det är mig han har tilltalat är mannen redan på väg bort mot gågatan. Jag är ensam igen. ”Terroristen är du”, hade jag kanske kunnat ropa efter honom. I stället fingrar jag på min palestinska flagga, den pin som sitter på kappans slag. Det är folkmordets andra sommar. Bilderna från katastrofen blir värre och värre men betyder de mindre och mindre? Utplåningen av liv fortsätter, svälten läggs till bombernas ögonblickliga förstörelse, avtrubningen är ett faktum.

En kvinna skriker förtvivlat att hennes barn dog utan att ha fått i sig någon lunch. En annan omfamnar sin döda datters kropp och säger ”Gud, hela mitt barn, jag vet att hon är död, men hela henne nu.”<sup>1</sup>

Att dag efter dag bevittna detta. Jag gråter till bilderna framför skärmen hemma och trycker undan dem när jag sitter på tåget för att inte gråta där. Vad gör jag? Manifesterar. Läser dikter på olika evenemang, skickar pengar. Samlar in pengar. Skriva kan jag inte. Vad skulle jag skriva, något rasande? Min vrede åstadkommer inget. Endast upprörda samtal vid middagsbordet, ilska som läcker och panik för att någon annan inte sörjer tillräckligt, inte gör tillräckligt. För att jag inte gör tillräckligt.

Mina föräldrar och syskon gick längre bak.  
Vi vågade inte vända oss om efter dem.

Jag hade sju syskon på den tiden.  
Vi vågade inte vända oss och räkna dem för  
tänk om de blev färre?<sup>2</sup>

Jag skriver inte. Om jag skrev något om Palestina skulle jag kunna göra saken värre. Tänk om jag då skulle bidra till människors hat mot palestinier? Inte bara mannen på parkeringsplatsen som verkar bortom mänsklig empati, utan andra människor, som ingenting vet om Palestina. Jag försöker cykla mer uppmärksam och inte förarga någon i trafiken när jag bär synliga palestinska frihetssymboler. Det finns ingen nåd för palestinasympatisörer, och jag vill inte ge de fientliga rätt genom att råka cykla på gångvägen.

Demonstranter skriker antisemitiska slagord, riksdagsledamöter postar bilder som är helt igenkännbara som konspirationer om judar. När började vänstern få för sig att den inte måste vara bättre än högern? Vad är det för apolitiskt önsketänkande? Också detta gör mig arg. Samtidigt den iskyla med vilken västvärlden ser på palestinska förlorade liv. Hur varje barn, morförälder och förälder från krigets början betraktas som terrorist. Hur ordet självförsvar bäddar in en ockupationsmakt som vägrar släppa in internationella journalister på grund av allt den har att dölja, som kan precisionsbomba överallt och därför medvetet väljer ut varje civilt offer. Sveriges utrikesminister verkar inte kunna ta ordet palestinier i sin mun. Men när några judiska demonstranter protesterar mot en israelisk soldats propaganda på en skola, under kvällstid, gillar hon en partikamrats utsaga när han kallar dessa judar ”odjur”.

## Empati

Empati är fullständigt relativt. Efter att jag och mina vänner publicerat artiklar och upprop, deltagit i demonstrationer och protesterat emot andras dito så avskrev de oss alla från den judiska gemenskapen. De väste saker på offentliga chanukkafranden, de konstruerade fler och mer fantasifulla epitet. Jag trodde till en början att deras vetskap om min pappas död skulle förmå dem att förhålla sig åtminstone hövligt mot mig. Men de hälsade inte ens på mig när jag var i synagogan för att läsa kaddish första shabbat efter pappas död.<sup>3</sup>

Författaren Channa Riedel skriver om att bli utstött av en existentiell gemenskap, bli avvisad från ett hem som borde vara källan till hopp och tro. Folkmordet har sönder kroppar, relationer, tankar och framtid. Språket också? Det går bara att läsa, inte skriva. Läsa vad palestinier skriver om att förintas inför världens ögon, läsa judar som förtvivlar över Israels våld.

Länge är det enklare att vara Palestinavän. Att skicka pengar då och då, skriva på ett upprop här eller där, haka på när occupationen aktualiseras. Under tiden som situationen för palestinier förvärras, livet på Västbanken blir allt svårare och Gaza tynar under blockaderna.

Sedan kommer Hamas attack 7 oktober 2023. Denna fruktansvärda mardröm: slakt, våldtäkt och tortyr i timmar. Hatet mot dansande tonåringar och åldrade fredsaktivister. Föraktet och den utstuderade grymheten, lusten att utplåna.

En dryg vecka efteråt skriver jag under en text mot Israels urskillningslösa bomber över Gaza. Jag instämmer i allt som står om den kollektiva bestraffningen, att palestinier kallas "human animals" av Israels regeringsföreträdare och att vi som skriver under fördömer allt våld mot civila oavsett vem som utför det. Samma höst möter jag en författarkollega på en litteraturfestival. "Problemet var inte vad ni skrev, utan vad ni inte skrev", säger hon och menar att texten inte erkände lidandet hos dem som drabbades av Hamas våld.

Kanske är jag inte rätt person att skriva. Min erfarenhet är begränsad. Jag har varit i Hebron, sett det öppna hat som palestinier lever med dagligen. På grund av Hebron gick det att föreställa sig Israels hämnd för 7 oktober innan den hade hänt, vad svaret på attacken skulle bli. Ett blodbad. Ändå gick det inte att föreställa sig. Israels hämnd är barnkroppar som badar i sitt eget blod, ändlösa gator med hem som jämnats med marken och journalister som inte längre kan rapportera för att de är döda. Hämnd som ett försvar för folk mord. Folk mord som pågår inför världens ögon. Försvaret för palestiniernas mänskliga rättigheter som föräldrar, barn, älskade och skyddsvärda individer lyser med sin frånvaro. Institutioner som "inte tar ställning" finns överallt.

Jag tar med mig mitt barn och ett par kassar med mat och frukt till studenternas tältläger, jag är valhänt och osäker. Jag har den

teologiska uppgörelsen med ersättningsteologin med mig, liksom den palestinska befrielseteologin. Men jag är kristen från Sverige, utan verklig förankring i traumat.

Detta bödelstillstånd    likgiltigheten  
klar som dagen    ren kristall

Lik som lastas i platsäckar. Ansiktena under de genomskinliga hinnhöljerna därnere i blåaktiga djup, förfrusna förseglade (ögon krossade isspeglar, ögon knäckta isprismor, ögon insjunkna speglar mörknande hål där den korta livstiden samlats som spillvatten), halvöppna munnar, knappt urvuxna kroppar. De döda ansiktenas oerhört förvånade barnsliga uttryck

I den sjunde kretsen blev den segrades jag, kannibaljaget,  
fångat i isen i en evig gest – avvärjande, avvärjande: skall väl jag  
taga vara på min broder?<sup>4</sup>

## Vad kan få slut på folkmordet och ockupationen?

Ingenting verkar spela någon roll, månad efter månad går. Den storskaliga fördrivningen tar vid. Avgrunden blir hela tiden djupare, vedergällningen extremare, tortyren värre när föräldrar tvingas se sina barn dö av svält. En liten flicka är bara skinn och ben tills hon får hjälp att tillfriskna vid ett sjukhus, bara för att på nytt tvingas fly och åter hamna i svältens yttersta skede. Hennes mamma har helvetet skrivet i sitt ansikte.

Hungern utvecklar sitt eget språk, ett som är tyst, frätande. Det anländer inte dramatiskt eller högljutt, utan verkar sjunka in i kroppen och medvetandet tills båda har mjuknat, böjts, slitits ut. Det lägger sig som ett damm: över tankar, över minnen, över det sköra höljet som är huden [...] Det finns inget slut på skräckerna, inga eftertexter. Barnen här fortsätter att åldras utan att växa upp. De äldre talar om bröd så som andra talar om förlorade älskare. Och någonstans, alltid, finns en publik som frågar hur den här historien slutar. Men för oss som lever den, finns inget slut – bara en möjlighet som för var dag av tystnad blir allt mer avlägsen.<sup>5</sup>

I maj 2025 bryter Palestinas FN-ambassadör Riyad Mansour ihop i FN:s säkerhetsråd. Han sitter på en blåmönstrad stol, i en rad med kostymklädda tigande representanter från världens länder. Han läser innantill, men rösten stockas. Han gömmer ansiktet i händerna: "the images of mothers embracing their motionless bodies, caressing their hair, talking to them, apologizing to them..."<sup>6</sup> Mansour slår handen i bordet framför sig, "det är outhärdligt", säger han, "hur kan någon..." Han gråter på ett sätt jag aldrig kommer att glömma.

Inför de svältande barnen börjar världen vekna. Också de som tidigare lyssnat på Israels högerextrema propaganda svänger, man diskuterar handelshinder och bojkotter. Kanske kommer liv att kunna räddas. Men något är redan för sent. Den rasism som har blottats kommer man inte att hämta sig ifrån. Varje liv är lika oändligt och sörjbart. Den utsagan ligger begravd under rasmassorna.

Vad blir det av dig  
när en övertygelse du länge hållit fast vid  
överger dig  
Blir du akrobaten som hoppar högt  
och förråds av sina fingrar  
vid landningen  
Blir du en segerfana  
som vinden blåst bort  
och som ingen längre vet  
efter vilket krig den ska hissas  
Den hittas kanske av en bondflicka  
som gör ett paraply av den  
för att skydda sitt huvud  
under heta dagar  
Eller en fågelskrämma  
för veteaxen att luta sig mot  
och flyttfåglar  
att picka på<sup>7</sup>

Hur ska någon kunna tro på talet om allas värde igen? De månader, år, som ignoransen pågått har förändrat vad det är möjligt att hoppas

på. Den liberala demokratin som en fågelskrämma. Den plats där mänskliga rättigheter formulerades urholkad, död.

## Bokmässan 2025

På messenger kommer en fråga om jag vill skriva under en protest. Bokmässan upplåter plats för Vänskapsförbundet Sverige-Israel, med rubriker som "Den fabricerade svälten i Gaza" och "Bosätтарvåld och illegala byggen – sant eller falskt?". Rubrikerna uppmärksammas och bokmässans ledning får förbundet att ändra dem. Jag hinner inte svara förrän protesten ser ut att avblåsas. Jag skickar iväg ett tack till den som tagit initiativet och får hjärtan tillbaka.

Nästa morgon, då jag ska åka till bokmässan, kommer ett nytt meddelande. Uppropet blir av, även om rubrikerna är ändrade. Det handlar nu om att bokmässan inte ska upplåta plats åt propagandaorganisationen för israelisk folkmordspolitik. Jag läser igenom texten och håller med. Likaväl som mässan beslöt att stoppa Nya Tiders medverkan 2017, skulle en högerextrem vänförening kunna hindras från att ställa ut. Det är så grovt när de medvetna lögnerna flyttas in på mässgolvet. Att det går att stå där och sudda ut de hungriga, sönderbombade människornas blickar med Israels statspropaganda. Jag läser upppropstexten fram till sista meningen: "Betyder våra mördade palestinska kollegor ingenting alls för Oskar Ekström?"

Jag läser meningen igen. Klockan är 06.37 och jag inser att jag inte kommer att skriva under. Jag meddelar i chatten att jag är med på allt utom den sista meningen. Jag skriver att den är något annat än den kollektiva protest mot Bokmässans kollektiva ledning som vi gjorde 2017. Jag får inget svar. En stund senare är texten publicerad i Aftonbladet. Jag åker till bokmässan med en konstig känsla, ensamhet. "Betyder våra mördade palestinska kollegor ingenting alls för Oskar Ekström?"<sup>8</sup> Hur ska någon svara på en sådan fråga, när svaret redan är lagt i den anklagades mun.

Betyder. Våra. Mördade. Kollegor. Ingenting. Oskar.

Jag känner inte Oskar Ekström, jag har träffat honom vid ett par tillfällen. I uppropet reduceras han till en funktion, en känslokall maskin. Varför skriva ut en persons namn istället för en ledningsgrupp, en kommitté, en ansvarig programgrupp? Varför är det så viktigt att

få Oskar Ekström att bära denna fråga med sig under mässans dagar och nätter? Varför är han viktigare än poeten och författaren Hiba Abu Nada och hennes dikt, som citeras i uppropet? Den 20 oktober 2023 dödades Nada i sitt hem, i en israelisk flygattack. Hon blev 32 år gammal.

Sent en kväll på mässan, i en karaokebar, pratar jag med en av dem som formulerat uppropet. Han säger att han mildrade texten. Han säger att han känner Oskar Ekström. Om du *känner* honom, tänker jag, känner du då hur det skulle vara om någon ställde frågan till dig i en kvällstidning: Betyder Hiba Abu Nadas död *ingenting alls* för dig? Kanske har jag reducerats till en funktion. Jag vet inte vad underskrift eller icke-underskrift betyder. Jag undrar fortfarande. Vad kan få slut på folkmordet och ockupationen?

## Att skriva

Det blir en vapenvila. Palestinier uttrycker försiktigt hopp om att återvända, återta något slags levande vardag. Inga döda går att få tillbaka, ingen kan frigöra sig från skulden. Ett folkmord som möjliggjorts av rasism, religion och ideologi. Jag och mina barn är en del av denna ordning, jag har inga ord för det. Befria Palestina. "We have the right to die any way we wish".<sup>9</sup> Jag lånar ord som kanske kan överleva tidens vansinne och grymhet. Ord som ekar av andras smärta. Ord som kan läsas på andra platser. För Palestina är mer än Palestina. Det är folkmordets nollpunkt där mänskligheten dör, helvetet på jorden där föräldrar torteras genom att tvingas se sina barn mördas. Det är också platsen för imperialismens maktfullkomliga arrogans. Det är också uppvisningen, statueringen av exemplet *den starkas/rikas/vitas befogenhet* som har efterträtt de internationella överenskommelsernas, folkrättens och de mänskliga rättigheternas löfte. Det löfte som Sydafrika åberopar i sin anmälan av Israel till internationella brottmålsdomstolen i Haag.

Varför går det inte att skriva? Vad ska du göra om du förlorar din själ, som det står i bibelöversättningen från 1917. Med vad ska människan vinna tillbaka den? Hur ska en tro återvinnas som gör det möjligt att skriva? Länges var det meningsfullt att ha en "röst", att säga sin mening högt och klart. Är det fortfarande så, eller är det

bara en illusion i algoritmernas spegelvärld? Till sist är det rikedomarna hos ett fåtal män som avgör vilka som ska få leva och vilka som ska dö. Under demokratins flämtande dagar finns det fortfarande utrymme att rasa, att protestera och försöka bilda opinion. Sedan är det slut. Det är bara den råa makten som faller utslaget. Den som inte bryr sig att dölja sin cynism och sitt egenintresse. Den som äger de kanaler som behärskar människors medvetande. Den som har råd att vänta ut alla demonstrationer, åtal och granskningar. Den som alltid kan vända sanningen i lögn eftersom lögnen är maktens sanning. Hur ska det ändå gå att sträva efter sanning?

Mycket tyder på att det är lite som har effekt, eller att effekten blir det motsatta mot det som var tänkt. Den där dialektiken har alltid varit en provokation. Den väcker trots allt något. Accepterandet av passivitet är i längden inte motstånd utan självmord. Vem kan stå ut med en sådan hopplöshet? Den är ett privilegium som understryker upplevelsen av ovärdighet. Det finns väl ändå något att svara upp mot, som beståndsdel av mänskligheten? Att var och en är värd att behandlas... som en människa.

Det går inte att skriva om du tror att det du skriver är betydelsefullt. Om du så snart du börjar föreställer dig hur det du skriver kommer att användas mot dem du älskar. I ensamheten blir detta en fruktansvärd rundgång, en sjuk förtvivlan. Den som skriver måste ut ur ensamheten, det är det enda jag förstår. Ut ur ensamheten genom att läsa, skriva och tala. Medan tid är. Medan friheten del för del stympas; rätten att demonstrera inskränks, böcker blir bannlysta, forskning indragen, etcetera etcetera. Den som skriver är en del av detta, det går inte att låtsas något annat. Man måste skriva. Men hur?

Vi måste vara många. Det är det enda jag förstår.

Jag saknar lösning på dilemmat om underskriften, om utsagan att allt vi skriver kommer att användas mot oss *eller dem vi älskar*, som Adrienne Rich skrev.<sup>10</sup> Hur ska en värna det som är så viktigt att det nästan inte går att säga? Vad blir det av dig när en övertygelse du länge hållit fast vid överger dig? Ingenting. Ingenting att försvara. Om skrivandet är något är det kanske detta omöjliga svar och försvar.

## Noter

- 1 Somaya El Sosi, "Hur ska jag förklara för mitt barnbarn i Gaza att hennes hem är borta?" *Sydsvenskan*, 2023-10-18, <https://www.sydsvenskan.se/kultur/hur-ska-jag-forklara-for-mitt-barnbarn-i-gaza-att-hennes-hem-ar-borta/>.
- 2 Mosab Abu Toha, *Saker du kan hitta gömda i mitt öra*, Erik Lindman Mata och David Zimmerman övers., 1:a utg. (Malmö: Aska, 2025), 84.
- 3 Channa Riedel, "Några betraktelser över döden", *Abhiivyakti*, (2025:2), 113.
- 4 Birgitta Trotzig, *Bilder Ordgränser Anima*, (Stockholm: Bonniers, 1992), 199.
- 5 Alaa Alqaisi, "Under en ylande hunger" *Aftonbladet*, 2025-08-04, <https://www.aftonbladet.se/kultur/a/73rg1K/under-en-ylande-hunger>
- 6 <https://news.sky.com/video/its-unbearable-palestinian-ambassador-bre-aks-down-at-un-13376115>.
- 7 Nima Hasan. *Den sista fjärilen. Dikter från Gaza* (Stockholm: Bonniers, 2025), 22.
- 8 "Bokmässan ger plats åt folkmordspropaganda" *Aftonbladet*, 2025-09-25, <https://www.aftonbladet.se/kultur/a/bmR7V3/upprop-forfattare-och-oversattare-kritiserar-bokmassan-i-goteborg>.
- 9 Mahmoud Darwish, *Unfortunately, It Was Paradise: Selected Poems*. Oakland: University of California Press, 2013, s. 14.
- 10 Rich, Adrienne. "North American Time," *Your Native Land, Your Life*, New York: W.W. Norton, 1986, s. 33.